

Transport do Niska nad Sanem

80 let od první deportace evropských Židů

Barákový tábor v Nisku nad Sanem, autentická kresba židovského malíře Lea Haase z ledna 1940

PŘÍPRAVY K ODJEZDU

Vyhláška.

Náboženská obec židovská v Mor. Ostravě doplňuje vyhlášku již uveřejněnou takto:

Židé mužského pohlaví ve věku od 17 do 70 let se hlásí dne 17. října 1939 v 8 hodin ráno v jízdárně v Moravské Ostravě u kostela Don Bosco, Vítkovická ulice. Židé mužského pohlaví ve věku 14, 15 a 16 let, jakožto židé starší 70 let, hlásí se stejného dne rovněž v 8 hodin ráno v židovské škole v Moravské Ostravě, Kostelní ulice.

55-n

Starosta židovské náboženské obce:

Saló Kramer m. p.

Náboženská obec židovská v Mor. Ostravě

oznamuje:

K přeškolení, případně k přípravě k vystěhování musejí se všichni Židé, mužského pohlaví, hlásit v úterý 17. 10. 1939 o 8. hodině ranní v jízdárně v Mor. Ostravě, Vítkovická ulice (kostel Don Bosco).

Nedostavení má v zápětí státně-policejní opatření.

V době od 12. do 16. října 1939 se v novinách vydávaných v Moravské Ostravě na první straně objevovalo oznámení o povinnosti židovských mužů dostavit se 17. října do jízdárny z důvodu odjezdu na „přeškolení“

OSTRAVA!!!

PŘÍPRAVY K ODJEZDU

Vyhláška o povinném přihlášení Židů na úřadovně gestapa v Moravské Ostravě ze září 1939

Povinnost hlášení židů v Ostravě

Všichni židé, v Ostravě bydlící, i ti, kteří se v Mor. Ostravě zdržují jen přechodně, musí se hlásit v úřadovně německé tajné státní policie v Mor. Ostravě na Senném trhu čís. 1., ve dnech, jak níže uvádíme, a to od 8 do 10 hodin dopoledne. Vystěhovalecké papíry třeba přinést s sebou. Hlásí se podle začátečního písmena:

Jméno A dne 7. IX. 1939.

„ B dne 8. IX. 1939.

„ C, D dne 9. IX. 1939.

„ E, F dne 11. IX. 1939.

„ G, H dne 12. IX. 1939.

„ I, J dne 13. IX. 1939.

„ K dne 14. IX. 1939.

„ L, M dne 15. IX. 1939.

„ N, O, P dne 16. IX. 1939.

„ Q R dne 18. IX. 1939.

„ S dne 19. IX. 1939.

„ T U dne 20. IX. 1939.

„ V W dne 21. IX. 1939.

„ X Y Z dne 22. IX. 1939.

Merkblatt zur Zusammenstellung der Ausrüstungsgegenstände.

Wir geben Ihnen tieferstehend Richtlinien für die Zusammenstellung der Ausrüstungsgegenstände. Es bleibt jedem Einzelnen vorbehalten, mehr oder weniger mitzunehmen. Jeder Mann ist verpflichtet RM 300.- d. s. K 3000.- mitzunehmen; für den Fall als ihm dies unmöglich ist, hat er den fehlenden Betrag sofort mit den im Merkblatt angeführten fehlenden Gegenständen der isr. Kultusgemeinde zu melden.

Die Ausrüstungsgegenstände für den notwendigen Tagesgebrauch müssen im Rucksack, die anderen im Koffer untergebracht werden.

Fehlende Ausrüstungsgegenstände, welche trotz vorhandener finanzieller Mittel nicht erhältlich sind, sind genau zu bezeichnen.

Ausrüstungsgegenstände, die trotz vorhandener Mittel nicht angeschafft werden können, werden von der Leitung versucht zu beschaffen. Wir legen jedoch nahe, sich diese Ausrüstungsgegenstände womöglich selbst zu besorgen.

Für die wahrheitsgemäßen Angaben haftet jeder Teilnehmer **persönlich** und machen wir auf die Folgen unrichtiger Angaben nachdrücklich aufmerksam.

Der Vorstand der israel. Kultusgemeinde:

Mähr. Ostrau, den 12. Oktober 1939.

SALO KRÄMER m. p.

Vorschlag für die Ausrüstung eines Mannes.

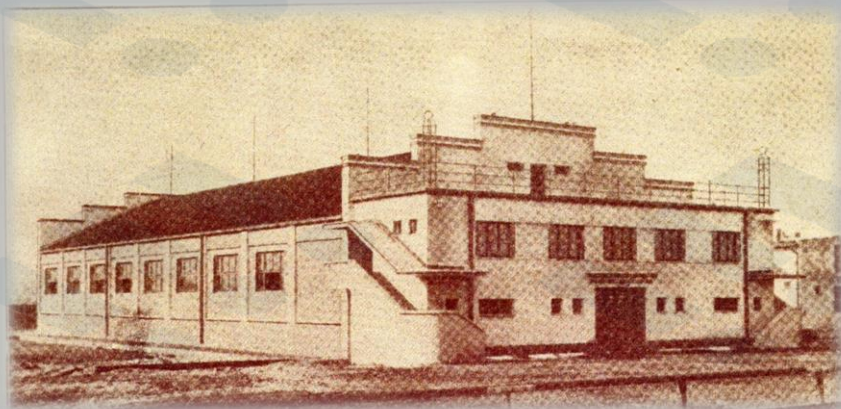
1. Kúpékoffer (bis 80 cm)	29. 1 zweiteil. Menageschale
2. 1 großer Rucksack und 1 Brotsack	30. 1 Essbesteck (rostfrei)
3. 4 warme Hemden	31. 1 Topf mit 1/2 l
4. 4 warme lange Unterhosen	32. 1 Feldflasche mit Überzug und Riemen
5. 3 Paar lange warme Wollstrümpfe	33. 1 Trinkbecher (Metall)
6. 3 Paar Wollsocken	34. 1 Flanellpyjama
7. 3 feste Handtücher	35. 1 starkes Taschenmesser
8. 12 Taschentücher	36. 1 Petroleum-Sturmlampe, kleines Format
9. 2 Geschirrtücher	37. 10 Pakete Zünder
10. 2 Putzlappen	38. 6 Wagenkerzen
11. 6 Paar Flanellfufklappen	39. 1 Kleiderbürste
12. 1 Paar hohe Gummistiefel od. Stiefel od. Ledergamaschen	40. 1 Kotbürste stark
13. 1 Paar feste Schuhe ev. Skischuhe	41. 1 kompl. Schuhputzzeug
14. 1 Paar warme Hausschuhe	42. 1 Dose Lederfett
15. 2 feste Arbeitsanzüge (Kniehosen, Skianzug)	43. 1 Nähzeug (Nadeln, Schere, Zwirne, Sicherheitsnadeln, Knöpfe, Wolle, Flecke, Spagat, Nagelfeile)
16. 1 Wintermantel	44. 1 Reinigungsbürste
17. 1 Pullover oder Weste mit Ärmel	45. Zahnbürste und Zahnputzmittel
18. 1 Paar Wollhandschuhe	46. 1 Waschlappen
19. 1 Paar Fäustlinge	47. 1 Rasierzeug mit Seife und Reservemesser
20. 1 Wollschal	48. 1/2 kg Seife
21. 1 Trainingsanzug	49. 1/2 kg Waschsand
22. 1 warme Kopfbedeckung	50. 1 kompl. Taschenapotheke
23. 1 Paar Ohrenschützer	51. Schreibzeug, Verbandpäckchen
24. 1 Flanellbauchbinde	52. Rauchmaterial
25. 1 Zeltblatt	53. Papier
26. 1 Wolldecke	54. Matratze oder Strohsack oder Schlafsack
27. 1 Hosenriemen	55. RM 300.— oder K 3.000.—
28. 3 kleine Riemen (Leder), Schuhrriemen	

Vyhláška Židovské obce v Moravské Ostravě z 12. října 1939 o výbavě mužů odjíždějících na „přeškolení“.
Základem byl kufr, velký batoh a menší chlebník, dostatek prádla a oblečení včetně věcí na zimu

OSTRAVA!!!

PŘÍPRAVY K ODJEZDU

Ostravská jízďárna (v místech dnešní ulice Na Jízdárně) byla shromažďovacím místem židovských mužů před transportem do Niska nad Sanem

Transporty odjížděly z nákladní rampy na nádraží v Přívoze

Verzeichnis der am 17.X.1939 a 26.X.1939 aus Mähr, Ostrau nach Nisko a/san.
abgegangenen Personen:

Name:	Geburtsdaten:	Anmerkung:
Abend Max	26. 1.1919 M.Ostrau	
Abrahamer Rubin	unbekannt	
Abrahamovič Alfred	unbekannt	
Abster Heinrich	20.11.1898 Komrowitz	zurückgek., K.Nr. 114004
Adamovitz Abraham	unbekannt	
Adel Kurt	8. 8.1897 Prag	
Adel Siegfried	24. 5.1895 Karlsbad	
Adler Emanuel	unbekannt	
Adler Eduard	unbekannt	
Adler Franz	3. 3.1896 Olmütz	
Adler Hermann	14. 2.1896 Neuern	Zurückgek., K.Nr. 114023
Adler Siegfried	3. 5.1893 Neudorf	
Allerhand Wilhelm	9. 9.1876 Bielitz	gestorb., K.Nr. 114038
Alt Wilhelm	17. 9.1896 Peterswald	zurückgek., K.Nr. 114044.a.
Altbach Dr. Robert	14. 6.1878 Lundenburg	
Alter Artur	6. 5.1915 M.Ostrau	
Altmann Gerhard	8. 1.1906 unbekannt	
Altmann Ludwig	unbekannt	
Altschul Friedrich	unbekannt	
Amber Jakob	3. 2.1900 Zablocie	zurückgek., K.Nr. 114059
Appel Artur	unbek. 1904 unbekannt	
Appelbaum Jakob	9.12.1888 unbekannt	
Arm Fritz	23. 5.1893 M.Ostrau	
Arnstein Oskar	unbekannt	
Arnstein Rudolf	29. 3.1891 Karlsbad	
Astmann Markus	26. 2.1892 Zolkiew	zurückgek., K.Nr. 114059
Auerbach David	unbekannt	
Auerbach Fritz	12. 8.1920 M.Ostrau	
Auerbach Josef	17.12.1887 Odessa	
Aufrecht Emil	5. 4.1893 M.Ostrau	
Aufrecht Ludwig	2. 7.1911 M.Ostrau	zurückgek., K.Nr. 117315
Aussenberg Johann	unbekannt	
Axelrad Gedalje	unbekannt	
Babad Dr. Norbert	24. 2.1886 Lipnik	zurückgek., K.Nr. 114086
Bachner Hans	unbekannt	
Bachner Heinrich	1. 1.1917 Orlau	
Bachner Josef	unbekannt	
Bachrach Dr. Alfred	unbekannt	
Bachrach Ing. Ernst	5. 8.1905 Berlin	zurückgek., K.Nr. 114091 a.v
Bachrach Ing. Max	14.12.1887 M.Weiskirchen	
Bachrach Max	16. 7.1901 Skotschau	
Bachrach Siegmund	18. 6.1886 Miedziwiec	zurückgek., K.Nr. 114095
Bander Ing. Adolf	20.10.1897 Krakau	
Barbar Ing. Alfred	11. 3.1894 Karwin	
Batscha Siegfried	11.12.1886 Wien	M.O. Přívaz, Kosmova 11
Baumann Friedrich	17.12.1900 Pola	zurückgek., K.Nr. 114120 a.
Baumann Walter	9. 5.1913 Muglinau	zurückgek., K.Nr. 114124
Beck Erich	11. 2.1905 Gr.Karlowitz	zurückgek., K.Nr. 114127
Beck Erwin	23. 8.1905 -,-	zurückgek., K.Nr. 114128
Beer Alfred	11.11.1913 M.Ostrau	

PŘÍPRAVY K ODJEZDU

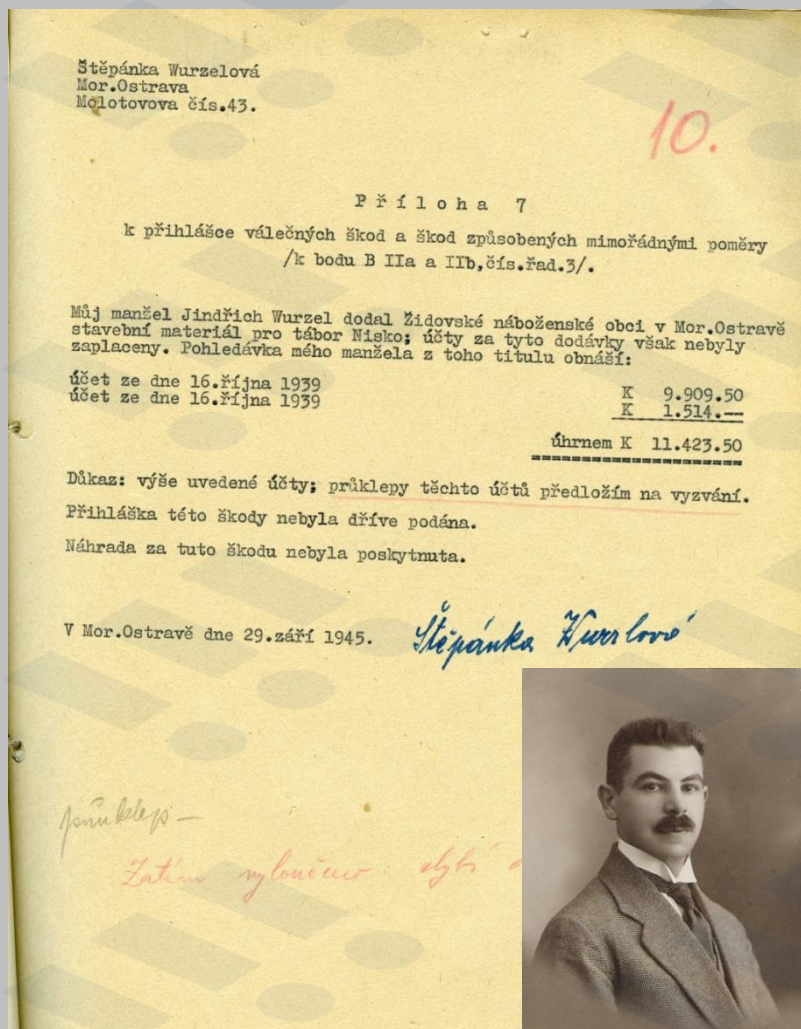
Seznam osob židovského původu deportovaných
v prvních dvou transportech 17. a 26. října 1939
z Ostravy do Niska nad Sanem

Lachmann Benne	4. 2.1895 Bromberg	
Lachmann Georg	16.10.1908 M.Ostrau	
Lachs Gustav	11. 4.1896 Leipzig	
Landsberger Gustav Franz	11. 8.1893 M.Ostrau	zurückgek., K.Nr. 115653
Landsberger Fritz	21. 6.1904 Orlau	-, - K.Nr. 115660
Landsberger Josef	11. 1.1914 Reichwaldau	
Landsberger Leopold	16. 8.1913 Reichwaldau	
Langer Erwin	26.10.1900 M. strau	
Langer Jaroslav	18. 3.1918 Juřebunzlau	
Langer Walter	31. 5.1907 Oderberg	zurückgek., K.Nr. 117466
Langfelder Leo	21. 1.1891 Wsetin	
Lanzer Ernst	26. 8.1910 Michalkowice	
Lanzer Josef	17. 3.1897 Friedberg	
Lanzer Otto	6. 1.1913 Michalkowitz	
Laufer Arpad	21. 5.1888 unbekannt	
Laufer August	unbekannt	
Laufer Emil	17. 1.1901 Mähr.Ostrau	
Laufer Erich	13. 2.1916 Kowin	

OSTRAVA!!!

TÁBOR V NISKU NAD SANEM

Potvrzení o dodávkách stavitele Jindřicha Wurzela, přímého účastníka transportu do Niska, který poskytl stavební materiál na zřízení tábora

Jindřich Wurzel

Postavený tábor zahrnoval vězeňské baráky, skladiště, hospodářské budovy a velitelství táborové stráže. Byl obehnan plotem a ostnatým drátem a střežen příslušníky SS.

Tábor Zarzecze v zimě 1940 (kresba Leo Haas)

Nedocházelo zde ale k ukrutnostem a likvidacím vězňů, jak tomu bylo později v koncentračních táborech. Autorem kresby je akademický malíř Leo Haas, který přežil útrapy transportu

OSTRAVA!!!

ŽIVOT V TÁBOŘE

Po postavení základních baráků pracovali vězni také mimo tábor, např. při opravách mostů přes řeku San a úpravách cest

OSTRAVA!!!

OSUDY VĚZŇŮ

ARNOŠT SPIRA (1899–1976) z Přívozu

zůstal v táboře až do jeho zrušení v dubnu 1940 a podařilo se mu vrátit domů

Z jeho vzpomínek sepsaných po válce:

„Z dalších transportů zůstalo jen málo osob v našem lágru, byly ihned hnány dále, nesměly si u nás ani odpočinout. Na vlastní oči jsem viděl, jak Němci na koních hnali jeden takový transport po silnici blízko tábora. Byl to otřesný pohled. Někteří už dál nemohli, odhazovali zavazadla, a Němci je s pokřikem Los, los!, hnali dál. Těžce oddychující, se shrbenými zády se vlekli do neznáma.“

V duchu německé preciznosti obdržel každý z vězňů po rozpuštění tábora potvrzení o pobytu v něm

Arnošt Spira

BESCHEINIGUNG

... des *Arnošt Spira*
..., Beschäftigung *Buchhandlungsgehilfe*
geboren am *2. II. 1899* in *Mähr. Ostrau - Gurscht* zuständig nach
Mähr. Ostrau, Staatszugehörigkeit *Reichsdeutsch*
zuletzt wohnhaft in *Mähr. Ostrau - Gurscht*
bestätigt wird.

Derselbe ist am *19.* Oktober 1939 aus *Mähr. Ostrau*
in das Lager Zarzecze der Zentralstelle für jüdische Umsiedlung in Nisko am
San gekommen, wo er beim Aufbau des Lagers bis zum heutigen Tage unent-
geltlich tätig war. Obgenannter hat sich entsprechend den Vorschriften verhal-
ten und ist somit gegen denselben nichts Nachteiliges einzuwenden.

Gegen die Entlassung aus dem Lager Zarzecze werden kei-
ne Einwendungen erhoben, erfolgte *a. H. des Hohen SS und Polizeiführers Krakau* *
in den Besondereil.
~~Diese Bescheinigung wird für Zwecke der Auswanderung~~ *)
~~ausgestellt.~~

Personalbeschreibung:
Gesicht: *weiß*
Augen: *schwarz*
Haare: *braun*
Besondere Kennzeichen:

Der Leiter der Zentralstelle für
jüdische Umsiedlung, Nisko am San:

SS-Obersturmführer und Lagerkommandant

** Ergänzt: SS-Obersturmführer und Lagerkommandant entaul*

NISKO am San, den *26.* März 1940.

Druck: St. Neider - Nisko

OSTRAVA!!!

OSUDY VĚZŇŮ

ADOLF SONNENSCH E I N (1911-?)

Z jeho vzpomínek na válku:

Jsem příslušníkem 1.čs.samostatního praporu v SSSR od 15.února 1942,km.č.268,příslušníkem 1.čs.brigády v SSSR a příslušníkem 1.čs.armádního sboru v SSSR. Jsem přímým účastníkem boje o Sokolovo, Kijew,Bílou Cerkev, Žažkov, o Dukelský průsmyk a boje o Lipt.Mikuláš. Byl jsem dvakrát těžce raněn a to v boji o Vyšší Komárník dne 18.října 1944 a o Lipt.Mikuláš dne 11.března 1945. Jsem nositelem státního vyznamenání Řádem Rudé hvězdy, čs.válečného kříže 1939, medaili za chrabrost, za zásluhy 2.stupně, pamětní medaili SSSR a dalších válečných a mírových vyznamenání, plaket a čestných uznání.

Adolf Sonnenschein z Ostravy

Kmen. čís. _____	
Příjmení a jméno: <u>S o n n e n s c h e i n</u> Adolf, Sachia	
Hodnost: _____	Kmen. vt.: _____
Dat. nar.: <u>3.června 1911</u>	Klasifik.: <u>,, A 26 ,,</u>
Místo nar.: <u>Moravská Ostrava</u>	Odv. roč.: <u>1942</u>
Příslušný: <u>Moravská Ostrava</u>	Nábož.: <u>židovské</u>
Mat. řeč: <u>česká</u>	Stav: <u>svobodný</u>
Povolání: <u>medik</u>	Odv. čís.: <u>323 Buzuluk</u>
Vzdělání: <u>10 sem.lék.fakulty</u>	Pres. <u>16/2.1944 v Buzuluku</u>
Kmen. dokl.: _____	Pozn.: <u>27/2.1944 v Buzuluku</u>

3. příloha A Klešová

Φ. № 5

VYŠLANECTVÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ V _____

ODVODNÍ (PRESENTAČNÍ) KOMISE

ODVODNÍ (PRESENTAČNÍ) LÍSTEK Č. 323

1 Den odvodu (presentace)	<u>16. února 1942</u>
2 Jméno a příjmení, hod. a br. poměr	<u>Adolf Sonnenschein, voj. nr.</u>
3 Den, rok a místo (okres) narození	<u>3.6. 1911 Mor. Ostrava</u>
4 Domovská příslušnost, místo, okres, země	<u>Mor. Ostrava, okr. Mor. Ostrava, Moravskoslezská</u>
5 Bydliště	<u>Mor. Ostrava, Žitná 4.</u>
6 mateřská řeč	<u>česká</u>
7 ženat, svobodn	<u>svobodn</u>
8 náboženství	<u>židovské</u>
9 povolání	<u>medik</u>
10 Zvláštní, voj. výcvik a druh zbraně	<u>„</u>
11 Výška těla v cm	<u>162/54 kg</u>
12 Délka chodidla v cm	<u>42</u>
13 Lékařská klasifikace a odvodní rozhodnutí	<u>Opověď - odjít k lékaři, odjít k lékaři k Bratřím Kloníkům</u>
14 Poznámka	<u>27/2.46 Filipina Aradna (A-26) Opověď „A“ J. B.</u>

Není-li jinak nařízeno, budete k nastoupení činné vojenské služby povolán svolávacím listkem.

Odvodní (presentační) lístek dobře uschovejte; při nastoupení vojenské činné služby jste povinen přinést si sebou.

voj. lékař

Předseda odvodní komise:

Odvodní lístek Adolfa Sonnenscheina

Po vyhnání z Niska a krátkém pobytu ve Lvově se dostal do sovětského gulagu. Po amnestii byl propuštěn a přihlásil se v Buzuluku do nově se formující čs. armády v SSSR

OSTRAVA!!!

OSUDY VĚZŇŮ

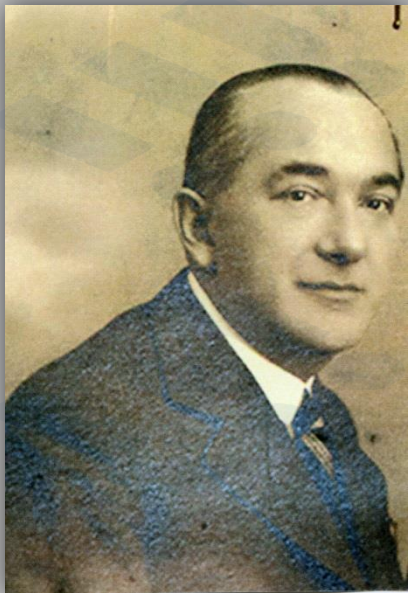
EDUARD GRAF (1893–1943) obchodník a výrobce rolet a žaluzií v Přívoze

byl vyhnán z Niska přes řeku Bug. Snažil se získat tranzitní vízum do Švédska, aby mohl odjet do USA, bohužel neúspěšně.

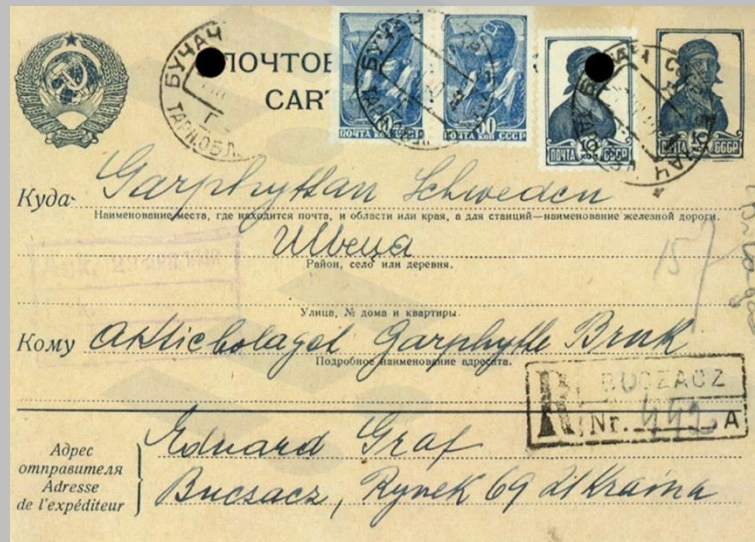
Skončil v sovětském gulagu.

Po amnestii se přihlásil do nově se formující čs. armády v Buzuluku.

Zemřel v SSSR

Korespondence E. Grafa, uprchlíka na Ukrajině, se švédskou firmou Garphytte Bruk, se kterou spolupracoval v době první republiky

Dotaz švédské firmy ke královskému ministerstvu zahraničí za jakých podmínek může získat E. Graf povolení na průjezd Švédskem

AKTIEBOLAGET GARPHYTTE BRUK

Goods-station "LATORPSBRUK"
Cable Address:
"Garphyttan", Örebro
A.B.C. Code 5th. and 6th. Edition
Private Code
WIRE ROPES
STEEL & WELDING WIRES
PIANO WIRE
VALVE SPRING WIRE

(postal address) GARPHYTTAN den 19 mars 1940.
SWEDEN

Kungl. Utrikesdepartementet,
Avd. för Passärenden,
Stockholm.

Avd. 3.
S-n/M.

Kunde 1/4 40

Betr. Direktör Eduard Graf, Mhtr. Ostrau, f.n. Buczacz, Ukraina.

Vår ovanstående affärsvän, vilken som flykting f.n. befinner sig i Ukraina, har skickat oss ett brev, daterat den 10.2.40, vilket vi tillåta oss överlämna för ben. kännedomstagande.

Såsom framgår av direktör Graf's brev undrar han, om vi kunde hjälpa honom med att få ett genomresettillstånd, enär han jämte sin familj har för avsikt att emigrera till Amerika. Hans original-pass synes vara deponerat hos Amerikanska Generalkonsulatet i Prag.

Gedhatsfullt låt oss veta, om det finns några möjligheter för vår affärsvän att erhålla önskat genomresettillstånd (event. i form av något interimspass?), och huru vi då skola förfara beträffande in-förskaffandet av nödiga underlag samt vissa papper som behövas.

På förhand tackande för Edert ben. svar snarast möjligt, hava vi äran teckna

högaktningfullt

AKTIEBOLAGET GARPHYTTE BRUK
TS. EKSTRAND

Bil. i 1 originalbrev.

Blank

OSTRAVA!!!

POMNÍKY OBĚTEM

V den 55. výročí prvního transportu ostravských Židů byl 18. října 1994 na bývalém židovském hřbitově v Ostravě (dnes sad Milady Horákové) slavnostně odhalen prezidentem Václavem Havlem památník obětem holocaustu

Pomník před hlavním nádražím v Ostravě byl odhalen 15. října 2009 v blízkosti místa odjezdu prvních Židů do Niska nad Sanem

OSTRAVA!!!